

УКРАЇНСЬКА КЛАСИЧНА ЛІТЕРАТУРА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЮРІЯ БАЧІ

Відомий словацький професор, письменник, літературознавець та критик Юрій Бача не одразу сформувався як письменник, хоча свої перші вірші написав ще у п'ятнадцятирічному віці, а свій перший роман – у 20. Його перші твори були більш критичними, публіцистичного характеру. Це були стінгазети та декілька статей про життя молоді. Маючи чітке уявлення про вимоги до художньої літератури, довгий час не наважувався публікувати свої літературні твори. Юрій Бача один з-поміж тих небагатьох письменників, котрі вважають, що література повинна служити не тільки для самовираження письменника і розглядатися суто з мистецьких аспектів, а й бути насамперед важливим суспільно-культурним чинником життя народів. До літератури автор ставиться як до чогось святого, зокрема до української літератури, вважає її мелодійнішою, людянішою, якщо можна так сказати, соціально націленою на зображення простої людини, її мікросвіту, багатшою за широтою охоплення проблем. “(...) Українські письменники більше працюють над словом. Тому наша поезія милозвучніша. Українське письменство за свою історію не раз довело, що спроможне творити шедеври” [10, с. 534]. Народність і демократичність є визначальними рисами української літератури ще від часів Мономаха. У центрі її намагань завжди була Людина, її добро, свобода. Для українських письменників характерні мелодійність, ліричність мови, оспівування природи, замилювання нею, акцент на духовних вартостях людини. Саме таке бачення української літератури отримав письменник під час навчання в аспірантурі у Києві. Йому було важко у той період, адже молодий аспірант взявся за написання роботи, не знаючи літературної мови, тож йому довелося чимало працювати над собою, щоб досягнути бажаного результату. Тут, в Україні, він познайомився з низкою творів українських класичних письменників – Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, та ін., а також письменників-шістдесятників – Д. Павличка, П. Тичини, В. Сосюри, Л. Костенко, О. Духновича та ін., які, можна сказати, змінили його світогляд, змусили переглянути свої життєві позиції, а також ставлення до літератури, стали основним рушієм його творчості [2; 3; 4; 6; 9; 10].

Безперечно, найвагомий внесок у формування світогляду Ю. Бачі зробив Т. Шевченко. Його твори стали взірцем для

письменника. Сам Ю. Бача неодноразово твердив, що його життя мало б піти шляхом наповнювання Шевченкових заповітів, шляхом розвивання Шевченкових ідеалів, шляхом служіння своєму народові. На думку Ю. Бачі, сила Шевченка не тільки в тому, як він майстерно розповів про важке життя кріпачок, не лише в тому, як він проклинає світ за сирітські сльози, а й у боротьбі за справедливість, за рівноправність усіх людей, всіх народів. Єдиним критерієм його ставлення до життя була правда народу, народна воля. Все, що було проти народу, Шевченко ненавидів і нищив своїм вогненным словом. Він став на захист тих, за яких не заступався ніхто. Саме цим гнобленим рабам він присвятив свою поезію. Тарас Шевченко не жив своїм життям, нітрохи не піклувався про особисту славу, про якість вигоди в житті; всі свої сили і турботи він вкладав у думки про долю України. У статті “Шевченко між нами” Ю. Бача наголошує, що “Шевченкові для слави нічого не потрібно, для нашої слави потрібен Шевченко! Не знати і не використати Шевченка – це не знати і не використати у запеклому бої за щасливе життя найсильнішої зброї, яка лежить поруч” [3, с. 10]. Опрацювавши низку досліджень та творів Ю. Бачі, приходимо до висновку, що для письменника Шевченко є прикладом, гідним для наслідування. Шевченко є доказом того, як високо може підняти мову, літературу, культуру та й усю славу народу одна людина, коли вона знає, чого хоче, знає народ і його інтереси і в жертву своєму народові принесе все своє життя. Шевченко – яскравий доказ того, на яку висоту може піднятись навіть найвідсталіший кріпак, коли в нього є сила волі, є талант, повага до себе, до праці і до людей. Дуже часто у свої працях, інтерв’ю, розвідках Ю. Бача звертається до слова Шевченка, цитує його, опирається на його твори, присвячує низку своїх праць, репортажів цьому Велету українського народу. Шевченко для Юрія Бачі є “зразком, як потрібно боротись, казати правду в очі, не піддаватись, але перемагати, а не втікати від проблем, соромитись за своє, ласитись на чуже, бо воно краще, потакувати різним облесливим балачкам, аби не накликати на себе біди (...)” [3, с. 10]. Власне ці ідеали сповідував і сповідує Ю. Бача протягом усього життя, надалі бореться за свій народ, за рідну націю, за справедливість.

Ще однією особистістю, котра сформувала Ю. Бачу як борця за свій народ, як людину, котра все своє життя присвятила українському люду, як письменника-науковця, котрий своєю невтомною працею вів щоденну боротьбу за збереження рідного слова, традицій, віри і

звичаїв, є Іван Франко. Ю. Бача описував Франка як людину-борця, письменника, вченого, публіциста, політика, що в надзвичайно складних умовах відсталості і всебічного гніту свого народу не склав руки, а закликав на боротьбу – лупати скалу, не лякатись, що впав перший ряд, здобувати щастя хоч синам, як не собі, при тому не сподіватися слави, але кістками своїми стелити шлях іншим. Іван Франко все життя боровся проти формального розв'язання проблем, проти замовчування справжнього стану справ, проти необмеженої влади над народом – чи то вже панів родовитих, чи вибраних – проти заміни одних форм влади іншими, модернішими. Франко не зробив винятку заради нашого складного становища у сучасному світі і не прийде до нас, щоб своїм вогненным словом здерти полуду з наших очей, або щоб і ще раз прокричати: “Лупайте цю скалу, нехай ні жар, ні холод не спинить вас!” [8, с. 9].

Франко жив, боровся і залишив нам неосяжну спадщину творів і думок, які, якщо ми вміємо читати і думати, повинні показати нам шлях і ключ до розв'язання наших сьогоднішніх проблем. Ю. Бача у багатьох своїх працях неодноразово повертається до постаті Франка, неодноразово цитує його, називає Каменярем та Мойсеєм свого народу. Наприклад, у статті, присвяченій ювілею Каменяря, пише: “(...) Пізнаю Тебе, Франку! В тих словах весь Ти, син простого сільського коваля, «син народу, що в гору йде»; Тебе, що з курних хат мужицьких і верстатів ремісницьких, з місць недолі й сліз, якими так багаті були всі закутки рідної української землі, увібрав у себе всі людські надії і могутнім голосом Мойсея будиш народ до волі. Все, що мав Ти у житті, Ти віддав для одної ідеї; і горів, і яснів, і страждав, і трудився Ти для неї. Не побоявся Ти ні попівських тортур, ні тюремних мурів, ні військ муштрованих, ні гармат лаштованих, ні шпигунського ремесла – хоч зазнав Ти не раз на собі їхню підступну силу. Ти бачив свій народ у найскрутнішому стані” [8, с. 10].

Юрій Бача бачить у особі Івана Франка не тільки письменника, вченого, публіциста, політика, а й культурного діяча українського народу, дослідника українських пісень. Саме цьому присвячена стаття Ю. Бачі “Українські народні пісні в полі зору Івана Франка та у використанні сучасних інтерпретаторів”, де автор висвітлює Франка у досить незвичному ракурсі: “Серед багатьох ділянок культури українського народу, яким Іван Франко приділяв належну увагу, важливе місце займає його дослідження українських народних пісень. Подібно до інших вагомих вчених – українських і закордонних – Іван

Франко визнавав величезну національну, історико-культурну та мистецьку вартість народної культури, зокрема українських народних пісень, тим більше, що у випадку українського народу, наперекір тому, що на початку своєї історії він був творцем найбільшої тогочасної європейської держави – Київської Русі – протягом пізніших століть йому довелося жити – та ще й розділеному – в різних чужих державах, в яких представники панівних народів не тільки не прагли розвитку української культури, але робили все можливе – тільки різними темпами, способами та методами, – щоб загальмувати, а поступово й зліквідувати культуру цього народу – саме в такій ситуації народна культура посідає особливе місце як гарант життя народу. Крім того, значення народної культури автоматично зростає в ситуації, де нема національного шкільництва, професійного національного мистецтва, державної турботи про архіви, музеї, бібліотеки, – а саме в такому становищі століттями перебував український народ. Усе це Іван Франко усвідомлював і тому з такою увагою відносився до кожного прояву української народної культури. Коли ми говоримо про Івана Франка як дослідника українських народних пісень, ми маємо на увазі, що він записував, вивчав, систематизував ті пісні, реставрував їхні тексти, сприяв видаванню та пропагації пісенної творчості українського народу” [9, с. 90].

Леся Українка є ще однією визначною особистістю української класичної літератури. Серед багатьох інших видатних письменників вона посідала значне місце в українській літературі. Безперечно, вивчаючи українську літературу, Юрій Бача не міг оминати Лесі Українки, “(...) йдеться про слабку жінку, якій доля послала найтяжчі випробування, скувавши її від десяти років тяжкою хворобою – туберкульозом кісток, що ця хвора й квола жінка переборола всі недуги й хвороби – свої і свого часу – і дала своєму народові неперевершену за своєю життєвістю і заклик до боротьби кришталево чисту поезію, мужнішу за поезію багато мужів поезії, пророчишу за пророцтва найрізноманітніших офіційних пророків, сильнішу за поезію багатьох титанів духа (...)” [2, с. 143]. Леся Українка жила в тих специфічних умовах, коли література ставала єдиним місцем обговорення й програмування народних справ.

Ю. Бача зазначає, що “поезія Лесі Українки була не тільки художнім словом, літературна творчість не залишалась лише естетичною вартістю; як і поезія безіменного поета з її “Давньої

казки”, що допомагала гордому лицареві в коханні, підбадьорювала його втомлене військо і вела його до перемоги, але коли той лицар через деякий час почав утискати й кривдити своїх людей, вона говорила народові про волю й рівність, кликала його до бунту і вбила кривдника пана, хоч між тим сам поет вмер у тюрмі – поезія Лесі Українки для маси робочого люду – потіха в горю, спочивок по праці, для кожного чоловіка – природний вираз розбудженого чуття і вищих змагань, для всієї громади – заохота в боротьбі і докір всякій нікчемності; для пригноблених вона – гарячий поклик до бою за волю й людські права, а для кривдників – грізний месник. Все і всюди поезія – слуга життєвих потреб, слуга того вищого й ідейного порядку, що веде людей до поступу, до поправки їх долі. Леся Українка – слуга, але слуга, який веде людей до прогресу, до поліпшення їхньої долі. А вести народ до кращої долі в часі найтемнішого капіталістичного панування над народом, вести до волі народ, який соціально і національно позбавлений елементарних прав і свобод, то вимагало від поетеси не тільки всіх її сил і здібностей; це вимагало збільшити свої сили, вірити у світло, коли навкруги панувала ніч, вимагало сміятися крізь сльози, сподіватись без надії. Її твори – це такий голосний та страшний стогін примученої душі, якого не чулося у нас ще від часу Шевченкових думок. Цей стогін тим страшніший, що він плине не з якогось песимістичного світогляду, а тільки є виразом безмірно болючих обставин, серед яких живе авторка і серед яких знаходиться українське слово” [2, с. 145].

Крім представників української класики, великий вплив на Ю. Бачу мали також письменники-шістдесятники. Зокрема, Д. Павличко, як твердить Ю. Бача, належав до тих видатних людей, які постійно впливали на нього, на формування його поглядів, думку яких він завжди враховував. Після зустрічей з Д. Павличком Ю. Бача значно глибше почав розуміти суть та специфіку літератури, зокрема поезії, специфіку художнього образу в літературі. Василь Стус також мав великий вплив на формування світогляду Ю. Бачі, адже після їхньої розмови його віра в комунізм як у систему почала ламатись. Саме під впливом вищезгаданих та багатьох інших письменників, поетів, філософів і сформувався його, сформувався письменник і науковець Ю. Бача, який свої погляди, переконання, ідеї зумів донести до свого народу, попри всі перешкоди та негаразди на своєму життєвому та творчому шляху, зумів “стати і зістати Людиною” [14, с. 38].

Отже, письменник та науковець Ю. Бача формувався під впливом багатьох різноманітних чинників та обставин протягом усього свого життя. Література для письменника є формою вираження думок, переконань, ідей, засобом впливу на читача. Звісно, світогляд письменника формувався під впливом багатьох чинників та особистостей, проте найбільший вплив на нього мали українські письменники-класики, а саме Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка. Саме під впливом творів цих особистостей Ю. Бача сформувався як національно свідомий борець за свій народ, як людина, яка все своє життя присвятила українському люду, як письменник-науковець, який невтомною працею вів щоденну боротьбу за збереження рідного слова, традицій, віри і звичаїв.

Література

1. Бабота Л. Він прагнув стати і зостати людиною (до 70-річчя Ю. Бачі) // Бача Ю. Вибрані твори. – Ужгород : Мистецька лінія, 2008. – С. 40–45
2. Бача Ю. До 140-річчя Лесі Українки. Докір всякій нікчемності // Бача Ю. Вибрані твори. – Ужгород : Мистецька лінія, 2008. – С. 142–158.
3. Бача Ю. Добрий день, Україно! – Пряшів, 2002. – 97 с.
4. Бача Ю. Дмитро Павличко в моєму житті // Дукля. – 2007. – № 6. – С. 66–70.
5. Бача Ю. Листи самому собі. – Слов'янське прогресивне видавництво в Братіславі. Відділ прогресивної літератури в Пряшеві, 1997. – 325 с.
6. Бача Ю. Літературний рух на Закарпатті середини ХІХ століття. – Словацьке педагогічне видавництво. Відділ української літератури в Пряшеві, 1961. – 273 с.
7. Бача Ю. На правах рукопису: Поезії. – Париж – Львів – Цвікау: Зерна, 2002. – 106 с.
8. Бача Ю. Не спроневір'явся і неспроневір'юся / До ювілею Івана Франка // Нове життя. – 2004. – С. 9–10.
9. Бача Ю. Українські народні пісні в полі зору Івана Франка та у використанні сучасних інтерпретаторів // Дукля. – 2005. – № 2. – С. 90–91.
10. Бача Ю. Функції художньої літератури бездержавних народів та національних меншин // Українська мова та література – 1999. – Ч. 35 (146). – С. 23–28.
11. Кобаль Т. Необмежене поле роздумів // Бача Ю. Вибрані твори. – Ужгород : Мистецька лінія, 2008. – С. 565–572.

12. Мишанич О. Юрій Бача – дослідник джерел та умов // Бача Ю. Вибрані твори. – Ужгород : Мистецька лінія, 2008. – С. 555–565.
13. Мурчинко Т. Я прагну найбільше – стати людиною (розмова з автором) / Юрій Бача – хто він такий? / Упоряд. Т. Мурчинко. – Пряшів, 2002. – С. 11–38.
14. Різник Л. Проза моралі // Бача Ю. Вибрані твори. – Ужгород : Мистецька лінія, 2008. – С. 572–580.